

РОЗДІЛ 8

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343. 241

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/75>

ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ НА ПІДСТАВІ УГОДИ ПРО ВИЗНАННЯ ВИНИ В КРАЇНАХ АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

SENTENCING ON THE BASIS OF A PLEA AGREEMENT IN THE COUNTRIES OF THE ANGLO-AMERICAN LEGAL SYSTEM

Большакова Д.О., аспірантка кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики

Класичний приватний університет

В статті розглядається нормативно-правова база, що регламентує підстави та порядок укладення угоди про визнання вини, з акцентом на проблемних питаннях визначення узгодженого стороною обвинувачення та стороною захисту діапазону покарання обвинуваченому та роль у цьому процесі суду в окремих країнах англо-американської правової системи. Також з'ясовуються найбільш проблемні ключові питання процесу укладення подібних угод в сучасній судовій практиці та напрацювання кримінально-правової теорії. З'ясовується питання наскільки межі регламентації вибору можливої міри (діапазону) покарання впливають на рішення обвинуваченого укласти угоду про визнання вини і який характер формалізації цього питання передбачений в кримінальному законодавстві цих країн, де інститут такої угоди діє значно довше, аніж в Україні чи будь-якій іншій європейській країні. Продемонстровані застереження щодо недопустимості подальшого дисфункціонального процесу укладення угод про визнання вини, в якому сторона обвинувачення має сильніші позиції на переговорах і часто використовує їх для того, щоб наполягати на суворих покараннях, а також обмеження права обвинувачених на справедливий суд. Вважається, що стабілізацію ситуації в цій сфері переважно пов'язують з максимальною формалізацією та прозорістю визначення діапазону можливого покарання (особливо максимального), якщо особа відмовиться від свого права на судовий розгляд. Важливим фактором, що впливає на розмір знижки при укладенні угод про визнання вини, є час, оскільки саме він дає найбільшу вигоду з точки зору економії судового часу та заощаджених як ресурсів правосуддя, так і потерпілих. Виокремлено низку ключових питань, спільних для цих країн та України, щодо вдосконалення власних національних підходів у цих питаннях: щодо змісту та механізму укладення угод про визнання винуватості, і зокрема такого різновиду як (угода про вирок) в частині розподілу повноважень щодо призначення покарань між суддями та прокурорами; створення запобіжників тиску на сторону захисту з метою схилити клієнта брати участь в укладенні угоди та оцінки доказів обвинувачення.

Ключові слова: угода про визнання вини, узгоджене покарання, діапазон покарань, суд, сторона обвинувачення, сторона захисту, обвинувачений.

The article covers the legal framework regulating the grounds and procedure for concluding a plea agreement, with an emphasis on the problematic issues of determining the range of punishment for the accused agreed upon by the prosecution and the defense as well as the role of the court in this process in the countries of the Anglo-American legal system. The author also identifies the most problematic key issues of the process of concluding such agreements in modern judicial practice and the development of criminal law theory. The author examines the extent to which the limits of regulation of the choice of a possible measure (range) of punishment affect the accused's decision to enter into a plea agreement and the nature of formalization of this issue in the criminal legislation of these countries, where the institution of such an agreement has been in force for much longer than in Ukraine or any other European country. There are warnings about the unacceptability of further dysfunctional process of plea agreement conclusion, in which the prosecution has a stronger negotiating position and often uses it to insist on severe punishments, as well as limiting the right of the accused to a fair trial. It is believed that stabilization of the situation in this area is mainly associated with maximum formalization and transparency in determining the range of possible punishment (especially the most severe) if a person waives his or her right to a trial. Time is recognized as the most important factor affecting the amount of reduction in plea agreement conclusion, as it provides the greatest benefit in terms of saving court time and saving both justice and victim resources. The author identifies a number of key issues common to these countries and Ukraine to improve their own national approaches in these matters: the content and mechanism of plea agreement conclusion, and in particular such a type as (sentence agreement) in terms of distribution of sentencing powers between judges and prosecutors; creation of preventive measures against pressure on the defense to persuade the client to participate in the agreement conclusion and evaluation of the prosecution's evidence.

Key words: plea agreement, agreed punishment, range of punishments, court, prosecution, defense, accused.

Постановка проблеми. Аналіз особливостей призначення покарання на підставі угоди про визнання вини в країнах англо-американської правової системи обумовлений, в першу чергу, тим, що саме в США було започатковано практику вирішення конфліктних ситуацій та досягнення певного консенсусу в ситуаціях коли обвинувачений не хоче або вважає безперспективним і ризикованим намагатися захищатися в загальному порядку, а прокурор прагне заощадити час і гроші. Угода про визнання вини є більшою частиною американського правосуддя системи, ніж формальний суд і, по суті, становить переважну більшість угод у кримінальному судочинстві сьогодні. Більш ніж 90 відсотків засуджень як на федеральному рівні, так і на рівні штату рівні, є результатом визнання вини [1]. Серед різновидів таких угод в США виокремлюють і угоду «*sentence bargaining*», в якій сторони домовляються про точний вид і розмір покарання,

який може бути визначений певним інтервалом, верхня межа якого нижче, ніж передбачено кримінально-правовою нормою [2, с. 2]. Також доволі поширеними вони є і в інших країнах англо-американської правової системи, зокрема Сполученому королівстві Великобританії і Північної Ірландії, Канаді, Австралії, Новій Зеландії.

На сьогодні в Україні укладення угод про визнання вини стає все більш поширеним явищем, про що свідчать статистичні дані. Поокремим категоріям кримінальних проваджень близько половини вироків¹ постановляються саме на підставі такої угоди. Судова практика виходить з того, що

¹ Так, в кримінальних провадженнях про злочини у сфері службової діяльності у 2014 таких вироків був 36,1%, у 2015 – 32,1%, з 2016 року кількість таких угод невпинно зростає, досягнувши у 2019 році показників у 51%, а у 2020 – 55%, в 2022 – 58%. За окремі злочини (Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі) цей показник становить 68% (2022 р.).

домовленості сторін угоди визнання винуватості при узгодженні покарання не мають виходити за межі загальних та спеціальних засад призначення покарання, встановлених законом України про кримінальну відповідальність (п. 12 постанови Пленуму) [3]. Втім науковці і надалі вважають, що «інститут призначення покарання за наявності угод про примирення або про визнання вини не є формалізованим» [4, с. 275]. Спроба більшої формалізації цього процесу здійснена розробниками проекту нового КК України в статті 3.3.11. «Призначення покарання за угодою про примирення або про співпрацю» проекту нового КК України питання призначення покарання регламентується дещо детальніше, зокрема вказується, що покарання, узгоджене сторонами угоди, може: 1) дорівнювати нижній межі покарання за кримінальне правопорушення, щодо якого досягнута угода, а за наявності альтернативних покарань – нижній межі менш суворого покарання за таке кримінальне правопорушення, 2) бути призначене у межах санкції за злочин, який є менш тяжким на один чи два ступеня тяжкості порівняно зі вчиненим злочином, або 3) передбачати невиконання призначеного ув'язнення на певний строк під умовою [5].

Мета статті – науковий інтерес цього дослідження полягає в з'ясуванні питання наскільки межі регламентації вибору можливої міри (діапазону) покарання впливають на рішення обвинуваченого укласти угоду про визнання вини і який характер формалізації цього питання передбачений в кримінальному законодавстві країн англо-американської правової сім'ї, де інститут такої угоди діє значно довше, аніж в Україні чи будь-якій іншій європейській країні.

Стан розробки. Окремі питання призначення покарання у кримінальних провадженнях на підставі угоди про визнання винуватості розроблялися П. П. Андрушко, М. М. Васюк, Р. Ш. Бабанли, О. В. Євдокімовою, А. А. Музикою, В. В. Навроцькою, О. М. Поліщук, О. П. Рябчинською, Є. Л. Стрельцовим, В. І. Тютогіним, В. О. Туляковим, С. О. Яценко та іншими. Водночас публікацій, присвячених компаративному аналізу призначення покарання на підставі угод значно менше. Так, А. В. Савченко та Полянський Є. Ю. розглянули загальний порядок призначення покарання за кримінальним законодавством України та федеральним законодавством США [6; 7], Глоба М. проаналізував правове регулювання призначення покарання у разі укладення угоди про визнання винуватості у США та Великобританії [8], Самошенко І. В. [9], Старовойтова Ю. Г. [10], Яценко С. С. [11] та інші дослідили відповідне англійське законодавство. Втім акцент в цих публікаціях робився на цілях та видах покарань, особливостях їх призначення, в той же час питання особливостей призначення покарання особі, які уклали угоду про визнання вини в цих публікаціях не розкрито.

Виклад основного матеріалу. У сучасному законодавстві США угода про визнання вини набула закріплення в правилі 11 (п. Е) Федеральних правил кримінального процесу в окружних судах США (1997 р.). Узагальнююче розуміння угоди про визнання винуватості (*plea bargain*) полягає у тому, що «це письмова угода обвинуваченого і захисника, з одного боку, та обвинувачення, з іншого боку, у якій сторони домовляються про конкретне вирішення конфлікту в межах кримінального провадження» [12, с. 1054]. Разом з тим в теорії, виокремлюють різні види таких угод, залежно від змісту домовленостей між обвинуваченим і прокурором (угода про визнання вини - *charge bargaining*, угода про факти - *fact bargaining*, угода про вирок - *sentencing bargaining*). Саме в угоді про вирок (*sentencing bargaining*) сторони можуть домовитися, що прокурор рекомендує або суддя призначає певне покарання або діапазон покарань, який відображає знижку з потенційного покарання, яке може загрозувати обвинуваченому [13, с. 12]. В такій угоді сторона обвинувачення може погодитися рекомендувати певний вирок

або певний діапазон покарання, запропонувати скоротити вирок на певний відсоток (покарання) або утриматися від заперечення проти певного покарання, про яке просить обвинувачений [14]. Так, в § 6 В 1.2. «Стандарти прийняття угод про визнання провини» Керівних принципів призначення покарань [15] зазначається, що: (а) суд може прийняти угоду, якщо прийняття угоди не підриває законодавчі цілі вироку або *керівні принципи призначення покарання*. Таким чином, суд повинен прийняти рекомендований вирок або угоду про визнання винуватості, яка вимагає призначення конкретного покарання, лише якщо суд переконаний, що такий вирок є відповідним покаранням у межах застосовного діапазону настанов, або, якщо ні, що вирок виходить за межі орієнтовного діапазону з поважних причин, і ці причини викладені з конкретністю у рішенні (18 USC § 3553) [16]. Особа, яка визнала свою винуватість та допомагає розслідуванню іншого злочину або судовому переслідуванню особи, яка його вчинила, може розраховувати на призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом за вчинений нею злочин. Останніми роками вирішення кримінальних справ на підставі «істотної допомоги» застосовувалось майже у чверті усіх федеральних справ [17]. Застосування більш м'якого покарання (*downward departure*), ніж передбачено законом за вчинений злочин, для цих випадків ініціюється стороною обвинувачення.

Під час слухання суд повинен повідомити підсудному не лише про передбачений законом діапазон покарання, але й про обов'язок суду розрахувати застосовний діапазон Керівних принципів призначення покарання та розглянути цей діапазон, можливі відхилення від нього відповідно до конкретного вироку. Якщо угода містить положення, що стосуються призначення покарання, такі положення не повинні вводити в оману [18, с. 9]. Після проведення співбесіди з обвинуваченим, офіцер пробації, готує доповідну записку, яка, серед іншого, містить й передбачений законом діапазон покарання та розрахунок відповідних керівних принципів призначення покарання (з відповідним орієнтовним діапазоном покарання), а також будь-які підстави, які можуть існувати для призначення покарання, що виходить за межі застосовного діапазону [19, с. 15]. Існує два передбачені законом варіанти призначення покарання нижче встановленого законом обов'язкового мінімуму: (1) якщо сторона обвинувачення подає клопотання, де відображає суттєву допомогу підсудного в розслідуванні або судовому переслідуванні іншої особи, яка вчинила правопорушення (18 U.S.C. § 3553 (e)); та, (2) у певних справах про незаконне поводження з контрольованими речовинами (наркотиками), якщо обвинувачений відповідає вимогам, визначеним в 18 U.S.C § 3553(f) [16].

За аналітичними матеріалами та звітами щодо практики призначення покарання на підставі таких угод, здійсненими американськими дослідниками, покарання, призначене внаслідок судового розгляду, суттєво відрізняється від покарання за досудовою угодою про визнання вини. Як зазначено у звіті NACDL [20] існує в середньому семирічна різниця між вирокі після суду та вирокі після визнання вини, тобто вирок обвинуваченому після визнання вини в середньому на сім років коротший, ніж вирок, винесений за результатами судового розгляду. У справах про торгівлю наркотиками середня різниця між вирокі суду та вирокі за угодою про визнання вини становить дев'ять років. Таке становище, на думку правників, створює небезпеку порушення доступу до суду, передбаченого шостою поправкою до Конституції США. Хоча деяка різниця між покаранням, запропонованим до суду, і покаранням, отриманим після судового розгляду, є допустимою, суттєва різниця, на думку фахівців, підриває цілісність кримінальної системи і є своєрідним покаранням за реалізацію права на судовий розгляд, а тому має бути усунена [13, с. 10]. Задля корективи подібного дисбалансу про-

понується скасувати обов'язковий мінімальний термін ув'язнення та запровадити більш суворі обмеження щодо диференціації покарань таким чином, щоби різниця між покаранням, запропонованим судом, та вироком, винесеним після судового розгляду була обґрунтованою [13, с. 17].

В той же час висловлюється й інше бачення проблеми. Зокрема американські дослідники вказують, що «нові дані свідчать про те, що однією з основних причин кризи масового ув'язнення є дисфункціональний процес укладання угод про визнання вини, в якому сторона обвинувачення має сильніші позиції на переговорах і часто використовує їх для того, щоб наполягати на суворих покараннях» [21, с. 1].

Ідея фіксації різниці у вироках на підставі угоди та у вироках на підставі судового розгляду в суді висловлювалися і раніше у різних варіаціях: від 10% до 20% від призначеного покарання за визнання вини [22]; до 30% для осіб, які пішли на угоду, з додатковою знижкою (до 75%) для підсудних, які визнають себе винними за обставин, коли обвинувачення не має достатніх доказів проти них, з урахуванням, що знижка має бути найвищою, якщо визнання вини буде зроблено на дуже ранній стадії кримінального процесу [21, с. 28]; зменшення на 1/3 [23, с. 108].

Відмітимо, що в кримінально-правовій доктрині Сполучених Штатів відсутня узгоджена позиція щодо доцільності та законності (конституційності) надання фіксованих знижок при укладенні угод про визнання вини. Аргументи *pro* зводяться до наступного: користь знижки полягає у фінансовій економії коштів, адже кримінальні процеси зазвичай тривають кілька тижнів, а суди є дорогими громадськими установами, які необхідно фінансувати. Знижка є прагматичним стимулом визнання вини і таким чином усунення або принаймні зменшення цих витрат [24; 25]; кількісно визначені знижки роблять аргументацію суддів, які виносять вироки, більш зрозумілою для правопорушників, потерпілих, громадськості та апеляційних судів [26]; знижки дозволяють уникнути незручностей для свідків [24]. Аргументи *contra* полягають в такому: знижка за визнання вини карає правопорушників, які вирішили оскаржити обвинувачення і скористатися своїм правом на справедливий судовий розгляд [27, с. 3–4]; деякі невинні підсудні незмінно визнають себе винними, щоб отримати знижку і уникнути невизначеності результату судового розгляду [27]; знижки можуть перетнути межу між стимулюванням до визнання вини і примусом обвинувачених осіб відмовитися від свого права на судовий розгляд [21, с. 34].

Висловлюється пропозиція щодо усунення можливих ризиків погіршення становища засудженого, який погоджується на таку угоду. Зокрема, пропонується, щоб обвинувачені отримували суттєву знижку (близько 1/3) за раннє визнання вини, а також додаткові важелі заохочення до угоди (більша знижка) для тих, проти кого сторона обвинувачення має слабкі докази. Найбільшу знижку пропонують надавати у випадках, коли угода про визнання вини укладається за першої ж нагоди, а позиція обвинувачення є очевидно слабкою. Ця пропозиція, на переконання її авторів, має забезпечити баланс між конкуруючими інтересами держави та відповідачів через збереження утилітарної вигоди від знижки [21, с. 35]. Що підтверджує тезу, що «ретрибутивізм та утилітаризм в американській юриспруденції виступають в ролі концептуальних напрямків, які визначають кримінально-правову парадигму на певних етапах історичного розвитку» [7, с. 13]. До речі, маючи тривалу практику укладання угод в США, американські дослідники пропонують звернутися до досвіду Австралії, де обвинувачені, які визнають себе винними і співпрацюють з органами влади, даючи свідчення проти своїх співучасників, мають право на знижку понад п'ятдесят відсотків [21]. Про що піде мова далі.

Судова доктрина також виходить з визнання прийнятності заохочення вини в обмін на суттєві вигоди – впев-

неність підсудного в більш м'якому покаранні, ніж те, яке може бути призначене після винесення обвинувального вироку [29]. Водночас, оскільки призначення покарання в США здійснюється з урахуванням Керівних принципів Комісії США з призначення покарань, порушується важливе питання, чи мають право засуджені до узгодженого в угоді про визнання вини покарання в виді позбавлення волі, в майбутньому клопотати про його пом'якшення (скорочення терміну) на підставі § 3582 (c) (2) після ретроактивного коригування в бік зменшення строків покарання за певний вид злочинів в Рекомендаціях щодо призначення покарання [30]. Скорочення терміну ув'язнення в результаті діапазону керівних принципів, передбачає у випадку, коли обвинувачений відбуває покарання у виді позбавлення волі, а діапазон настанов, що застосовувався до нього згодом було знижено внаслідок внесення змін до Посібника з настанов, суд може скоротити термін ув'язнення обвинуваченого, як це передбачено 18 U.S.C. & 3582 (c)(2). Водночас закон не зобов'язує суд призначити більш м'яке покарання лише тому, що діапазон застосованих принципів був змінений: якщо суд, спираючись на свій досвід та обґрунтоване судження, дійде висновку, що за угодою засудженому і так було призначено більш м'яке покарання, ніж було б призначено в іншому випадку, він може відмовити в задоволенні клопотання, оскільки закон дозволяє, але не зобов'язує суд пом'якшити покарання. Така свобода дій гарантує, що § 3582 (c)(2) не призведе до отримання непередбачуваної вигоди [31, с. 67].

Показовою в цьому аспекті є справа Фрімана (Freeman)², в якій суддя Сотомайор (Sotomayor) заявила *in dicta*, що «федеральні прокурори, які мають намір домогтися фіксованих термінів покарання, можуть досягти цієї мети за допомогою простого маневру: включення до угод про визнання винуватості положень про відмову від прав на майбутні спроби пом'якшення покарання відповідно до § 3582 (c) (2)»³ (Freeman v. United States, 131 S. Ct. 2685 (2011)). Утім, інші фахівці зауважують, «якщо Міністерство юстиції прислухається до пропозиції Сотомайор, великий клас обвинувачених у кримінальних справах не лише буде позбавлений можливості скористатися запропонованими Комісією змінами до винесених вироків, але й мета, що лежить в основі Керівних принципів – досягнення більшої справедливості при винесенні вироків, – буде помітно підірвана» [31, с. 90]. Вироки, які впливають з обов'язкової угоди про визнання вини, ґрунтуються не на Керівних принципах, а на самій угоді, якщо тільки умови угоди про визнання вини не містять протилежних вказівок. У тому ж разі, коли зміст угоди свідчить про те, що уряд і обвинувачений враховували Керівні принципи при формулюванні узгодженого вироку, засуджений має прав на перегляд строків ув'язнення відповідно до § 3582 (c) (2) [31, с. 90].

² Якщо поправка до керівних принципів потенційно знижує діапазон покарань для правопорушників, Комісія повинна вирішити чи застосовувати поправку ретроактивно до правопорушників, які вже відбувають покарання у вигляді позбавлення волі. Якщо Комісія голосує за ретроактивність такої поправки, правопорушники, які мають на це право, можуть звернутися до судів, які винесли їхні первинні вироки, та скористатися перевагами такої ретроактивної поправки. Суди мають право на власний розсуд вирішувати чи задовольняти клопотання правопорушників, які прагнуть отримати вигоду від ретроактивної поправки. Якщо вони вирішать скористатися цим правом, вони повинні скоротити строк покарання правопорушника в межах покарання в межах, встановлених USSG §1B1.10. Верховний суд постановив, що коли суд вирішує скоротити покарання правопорушника покарання на підставі ретроактивної поправки, що має зворотну силу, суд повинен винести новий вирок, який змінює початковий вирок у спосіб, що відповідає ретроактивній поправці, що має зворотну силу. Станом на 2015 рік Комісія проголосувала за надання зворотної сили в 30 з майже 800 поправок (Див. джерело 16).

³ Так (2) §3582. Призначення покарання у вигляді позбавлення волі передбачено, що у випадку обвинуваченого, якого було засуджено до строку позбавлення волі на основі діапазону покарання, який згодом було знижено Комісією з винесення вироку відповідно до 28 USC 994(о), за клопотанням підсудного або директора Бюро в'язниць або за власною ініціативою суд може скоротити термін ув'язнення після розгляду факторів, викладених у розділі 3553(а), у тій мірі, в якій вони застосовні, якщо таке скорочення узгоджується з відповідними політичними заявами виданий комісією з призначення покарань.

1 грудня 2020 року в Англії та Уельсі набув чинності Кодекс про призначення покарання, який об'єднав існуюче законодавство про процедуру призначення покарання⁴ в єдиний Закон про призначення покарання [32]. Згідно зі статтею 73 «Пом'якшення покарання у зв'язку з визнанням вини» суд повинен взяти до уваги такі питання: (а) стадію провадження у справі про правопорушення, на якій правопорушник заявив про намір визнати себе винним, та (б) обставини, за яких було зроблено таку заяву. Якщо (а) щодо правопорушення застосовується вимога про обов'язкове призначення покарання⁵ і (б) правопорушнику на момент засудження виповнилося 18 років, вимога щодо обов'язкового покарання не перешкоджає суду, після врахування будь-якого питання, зазначеного в підрозділі (2), призначити будь-яке покарання, яке становить не менше 80 відсотків від покарання, яке в іншому випадку вимагалось б відповідно до цієї вимоги. Таким чином може бути надана знижка не більше 20%. Наразі в Великобританії діє Керівництво Ради з питань призначення покарань щодо скорочення покарання за визнання вини (набуло чинності 1.06.2017 р.) і містить поточні рекомендації для суддів щодо призначення покарання правопорушнику, який визнав свою провину на підставі угоди про визнання вини. Максимальний рівень скорочення покарання за визнання вини становить 1/3, заявлене на першій стадії провадження (за виключенням розділу F). Так, якщо суд, який виносить вирок, переконаний, що існували особливі обставини, які суттєво знизили здатність підсудного розуміти те, що йому інкримінується, або іншим чином зробили нерозумним очікувати, що підсудний визнає себе винним раніше, ніж то було зроблено, то можливість зменшення строку покарання на 1/3 залишається (F 1). За обставин, коли версія правопорушника відхиляється на слуханні за принципом Ньютон⁶ або з особливих підстав⁷, зменшення покарання, яке було би можливим на стадії провадження, коли було заявлено клопотання про визнання вини, зазвичай може бути зменшено вдвічі. Якщо під час такого слухання викликаються свідки, то може бути доцільним подальше зменшення суми покарання (F 2) [33, с. 5–6]. За умови визнання вини в день судового розгляду справи зменшення ковзної шкали відбувається в межах від 1/4 до максимуму 1/10 в день судового розгляду чи то в муніципальному суді чи то в Суді Корони.

Пропозиції Міністерства юстиції збільшити максимальне скорочення терміну покарання за визнання вини з однієї третини до половини, оскільки це заохочуватиме більше підсудних визнавати свою провину на ранній стадії, зменшуючи таким чином неефективність і «позбавляючи потерпілих зайвих турбот» щодо відвідування суду [34] були розкритиковані через ризики підриву довіри громадськості до винесених вироків та перестереження, що занадто м'які покарання злочинцям стануть неправильним сигналом [33, с. 3]. Акцент робиться на тому, що «На кону стоять важливі питання, пов'язані з каральними та утилітарними мотивами. Щодо перших, скорочення покарання на основі визнання вини має бути прозорим, розумно передбачуваним і таким, що ґрунтується на принципових засадах. Винесення вироків в Англії та Уельсі ґрунтується на ретрибутивізмі; вирок повинні відповідати принципу пропорційності або, принаймні, не порушувати його пропорційності [35, с. 311].

Також зазначається, що «суттєве скорочення покарання підірве пропорційність покарання, оскільки два однаково винні підсудні, засуджені за один і той самий

злочин, можуть отримати дуже різні покарання, якщо один з них достроково визнає себе винним, а інший буде засуджений лише після оскаржуваного судового розгляду. Оскільки дострокове визнання вини може замінити вирок з ув'язнення на громадські роботи, один з обвинувачених може бути обвинувачений може бути звільнений від ув'язнення, в той час як його співчасник перебуває в ув'язненні. Керівний принцип намагається захистити пропорційність, встановлюючи максимальне скорочення покарання не більше ніж на одну третину призначеного покарання, навіть за дострокове визнання вини» [36, с. 2]. При цьому судова практика виробила узгоджену позицію щодо твердження про визнання вини, яке би не допускало жодних сумнівів в цьому факті. Так, Королівський суд в одній із справ зазначив, «звертаючись до питання кредиту (знижки), жоден із вас не визнав ствердно вини в магістратському суді. Один із вас зазначив, що *дуже ймовірно*, що ви визнаєте себе винним, але я боюся, що це по суті безглузде. Усі ви визнали себе винними під час першої появи в суді корони. Ви маєте право на 25% знижки за це» [37]. Пом'якшення покарання може бути досягнуто і призначенням одного виду покарання замість іншого, як от: замість покарання у виді позбавлення волі на громадські роботи, або громадських робіт штрафом. При цьому, якщо суд призначив одне покарання, а не інше, у зв'язку з визнанням вини, то, як правило, не повинно відбуватися подальшого пом'якшення покарання у зв'язку з визнанням вини. Однак, якщо менш суворий вид покарання виправданий іншими факторами, відповідне пом'якшення покарання за визнання вини має бути застосоване у звичайному порядку.

У Канаді існує тест, який суддя повинен застосувати, перш ніж відхилити спільну позицію щодо вироку, запропоновану досвідченим адвокатом. Така позиція може бути відхилена лише тоді, коли суд переконується, що запропоноване покарання є непропорційно м'яким або дискредитує відправлення правосуддя [38]. Лише за цих виняткових обставин суддя має право відхилити спільне подання, призначивши більш суворе покарання, ніж те, яке було підтримано адвокатом. Аналіз шаблонів угоди про визнання винуватості в Канаді свідчить про те, що цієї угодою обумовлюється вид та розмір покарання у виді рекомендації адвоката для судді.

Аналіз того, як суди враховують визнання вини при винесенні вироку в Австралії, вказує на значну кореляцію між теорією та практикою. Так, у звіті Консультативної ради з питань призначення покарань штату Вікторія за 2015 рік було проаналізовано 9 618 справ і зазначено, що у 7 073 з них можна було розгледіти вплив визнання вини на вирок [39], і приблизно в третині (33,5%) з цих справ вид призначеного покарання є наслідком визнання вини (наприклад, з тюремного ув'язнення на громадські роботи) [21, с. 32]. За цими даними середній розмір знижки покарання у виді позбавлення волі за визнання вини значно варіювався. Для вироків про позбавлення волі строком на два роки або менше, середня знижка становило тридцять дев'ять відсотків, тоді як для вироків на строк понад десять років середнє зниження становило менше половини цієї суми – вісімнадцять відсотків [39, с. 68]. Закон про призначення покарання 2017 року [40] Австралії продовжує підхід, запроваджений раніше щодо можливого скорочення терміну покарання для осіб, які співпрацюють з правоохоронними органами. Для того, щоб особа, яка допомагає правоохоронним органам, могла отримати скорочення терміну покарання, надана нею інформація повинна безпосередньо стосуватися боротьби з тяжкою та організованою злочинністю, повинна бути надана у виняткових випадках і суттєво сприяти задоволенню суспільних інтересів. В Австралії поширені угоди про визнання вини, коли прокурор і обвинувачений домовляються про зняття або зміну обвинувачення в обмін на визнання вини. Однак, угода про

⁴ Зокрема і Criminal Justice Act 2003.

⁵ Ці вимоги регламентуються ст. 399 Закону.

⁶ Слухання за Ньютон^{ом} проводяться, коли правопорушник визнає свою провину, але оспорує версію обвинувачення, і ця суперечка, може вплинути на вирок.

⁷ Слухання з особливих підстав відбуваються тоді, коли правопорушник визнає себе винним у вчиненні злочину, що тягне за собою обов'язкове вилучення водійських прав або позбавлення права керування транспортним засобом.

вирок, яка передбачає, що сторона обвинувачення і сторона захисту обвинувачення і захист домовляються про винесення конкретного вироку (тобто узгодженого покарання) не допускається [41; 42]. Австралійські суди зберігають високий ступінь судового нагляду та повноважень щодо рішень про призначення покарання. Високий суд Австралії у справі «Барбаро проти Королеви» постановив, що сторона обвинувачення не має права на стадії укладення угоди, навіть робити подання до суду щодо відповідного покарання або навіть діапазону покарань, які були б прийнятними, навівши про цьому певні доводи [43]. Хоча австралійські прокурори не мають прямого впливу на точний вирок, який отримає підсудний, обвинуваченим, тим не менш, рекомендується визнавати свою провину, оскільки це призведе до зменшення покарання. Так, в Західній Австралії розділ 9АА Закону про призначення покарань 1995 року дозволяє суду скоротити термін покарання до двадцяти п'яти відсотків у разі визнання вини, укладеного за першої ж розумної можливості [44]. У Південній Австралії нещодавні законодавчі зміни дозволяють зменшити покарання до 40% у разі дострокового⁸ визнання вини (10 С (2) (а)) [40]. Загалом, суд може скоротити покарання, яке він признав би в іншому випадку, на такий відсоток, який він вважає за доцільне, ураховуючи ряд обставин. Правопорушники отримують знижку за визнання вини, незалежно від причини визнання вини, встановлення каяття збільшує шанси на зменшення покарання, оскільки воно є незалежним пом'якшувальним фактором [45].

Висновки. Фахівці з різних країн практично одностайні в думці, що система судочинства і доказування далека від досконалості, і що нинішній процес укладення угод про визнання винуватості не виключає того, що деякі невинні люди визнають себе винними. Стабілізацію ситуації в цій сфері переважно пов'язують з максимальною

формалізацією та прозорістю визначення діапазону можливого покарання (особливо максимального), якщо особа відмовиться від свого права на судовий розгляд. Нині, особливо в США превалює ситуація, коли знижка, що надається обвинуваченій особі, певною мірою зумовлена непрозорістю та мінливістю відповідних переговорів між стороною обвинувачення та стороною захисту, їх кваліфікацією, значними владними повноваженнями в цій сфері прокуратури США. Отже найважливішим фактором, що впливає на розмір знижки при укладенні угод про визнання вини, є час, оскільки саме він дає найбільшу вигоду з точки зору економії судового часу та заощаджених як ресурсів правосуддя, так і потерпілих. Підходи щодо владних повноважень визначати діапазон покарання за такими угодами в цих крайніх різняться, найбільше ваги має позиція прокуратури в США, найменше в Австралії, де в штаті Вікторія подібна практика фактично заборонена рішенням Високого суду.

Ключовими проблемами спільними для зазначених вище країн та України, які слід оцінити та урахувати при вдосконаленні національного механізму укладення угод є наступні: полеміка, що відбувається в кримінально-правових доктринах щодо змісту та механізму укладення угод про визнання винуватості, і зокрема такого різновиду як (угода про вирок) в частині розподілу повноважень щодо визначення діапазону покарань між суддями та прокурорами; створення запобіжників тиску на сторону захисту з метою схилити клієнта брати участь в укладенні угоди; диференціації розміру знижок в покаранні залежно від часу укладення угоди; диференціації розміру знижок в покаранні залежно від розкриття та оцінки доказів сторони обвинувачення, що дозволяє обвинуваченому чи підсудному зважити докази проти себе; пояснення суддівського розсуду щодо вибору варіанту зниження покарання.

ЛІТЕРАТУРА

1. R. Subramanian, L. Digard, M. Washington, and S. Sorage. In the Shadows: A Review of the Research on Plea Bargaining. New York: Vera Institute of Justice, 2020. 64 с.
2. Albert W. A. Schuler. Plea bargaining and its History. *Law & Society Review*. 1979. Vol. 79. № 1. 1–44 pp.
3. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод: Постанова Пленуму вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15#Text>.
4. Хільченко Анастасія. Деякі питання призначення покарання на підставі угод. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 274–279.
5. Контрольний текст проєкту КК України (станом на 22.05.2023 року) <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/05/22/kontrolnyj-tekst-proektu-kk-22-05-2023.pdf>
6. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження: монографія. К., КНТ, 2007. 596 с.
7. Полянський Є.Ю. Кримінально-правова доктрина США: генезис, обґрунтування, перспективи. Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. юрид. наук за спеціальністю 12.00.08. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2015. 36 с.
8. Глоба М.М. Європейський досвід кримінально-правового регулювання призначення покарання на підставі угоди про визнання винуватості *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019. № 42. Том 2. С. 119–122.
9. Самощенко І.В. Особливості кримінального покарання щодо фізичних осіб в Англії. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 2. С. 36–44.
10. Старовойтова Ю.Г. Загальна частина кримінального права Англії та США: (навчальний посібник) / Ю.Г. Старовойтова. Київ : Атіка, 2012. 104 с.
11. Яценко С.С. Основні питання загальної частини кримінального права іноземних держав : навч. посібник; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : ВД «Дакор», 2013. 168 с.
12. Філін Д. В. Угода про визнання вини та можливості її застосування у кримінальному судочинстві України. *Форум права*. 2011. № 1. С. 1052–1058.
13. Plea Bargain. Task Force Report (2023). URL: <https://www.americanbar.org/content/dam/aba/publications/criminaljustice/plea-bargain-tf-report.pdf>
14. Carol A. Brook, Bruno Fiannaca, David Harvey, Paul Marcus, Jenny McEwan, and Renee Pomerance. A Comparative Look at Plea Bargaining in Australia, Canada, England, New Zealand, and the United States, *William & Mary Law Review*. 1147 (2016). P. 11470-1224. URL: <https://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol57/iss4/4>
15. United States sentencing commission Guidelines Manual. URL: <https://www.ussc.gov/sites/default/files/pdf/guidelines-manual/2014/GLMFull.pdf>
16. 18 U.S.C. § 3553. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/3553>
17. Federal Sentencing: The Basics. Guidelines manual. November 1, 2015. URL: https://www.ussc.gov/sites/default/files/pdf/research-and-publications/research-projects-and-surveys/miscellaneous/201510_fedsentencingbasics.pdf
18. Federal rules of criminal procedure. U.S. government publishing office, Washington: 2021. 49 p. URL: https://www.uscourts.gov/sites/default/files/criminal-rules-procedure-dec2017_0.pdf

⁸ Якщо обвинувачений визнав себе винним у вчиненні злочину або злочинів, не більше ніж через 4 тижні після того, як вперше з'явився в суді у зв'язку з відповідним злочиним.

19. Federal Sentencing: The Basics – 2020 URL: <https://www.uscc.gov/research/topical-index-publications#mandmin>
20. The trial penalty: The Sixth Amendment Right to Trial on the Verge of Extinction and How to Save It. P. 3–78. URL: <https://www.nacdl.org/getattachment/95b7f0f5-90df-4f9f-9115-520b3f58036a/the-trial-penalty-the-sixth-amendment-right-to-trial-on-the-verge-of-extinction-and-how-to-save-it.pdf>
21. Mirko Bagaric, Julie Clarke, and William Ringer, Plea Bargaining: From Patent Unfairness to Transparent Justice. *Missouri Law Review*. Missouri Law Review, Vol. 84, Iss. 1 [2019], Art. 5. P. 1–46.
22. Restructuring the Plea Bargaining. *The Yale Law Journal*. Vol. 82, № 2 (Dec. 1972). P. 286–312.
23. Brown, Darryl K. Free market criminal justice: how democracy and laissez faire undermine the rule of law. Oxford University Press, 2016. 289 p.
24. R v Thomson; R v Houlton [2000] NSWCCA 309. URL: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/NSWJSchol/2012/20.pdf>
25. Criminal pre-trial processes: a discussion paper. (Preliminary paper (New Zealand. Law Commission). 96 p. URL: <http://www.nzlii.org/nz/other/nzlc/pp/PP55/PP55.pdf>
26. Peter McClellan. Sentencing in the 21st century. Crown prosecutors' conference Pokolbin, 10 april 2012. URL: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/NSWJSchol/2012/20.pdf>
27. Cameron v The Queen [2002] HCA 6 14 February 2002 P59/2001. URL: [https://staging.hcourt.gov.au/assets/publications/judgments/2002/Cameron%20v%20The%20Queen%20\(P59-2001\)%20\[2002\]%20HCA%206.pdf](https://staging.hcourt.gov.au/assets/publications/judgments/2002/Cameron%20v%20The%20Queen%20(P59-2001)%20[2002]%20HCA%206.pdf)
28. Royal commission on criminal justice, report 110 (1993). URL: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/271971/2263.pdf.
29. Corbitt v. New Jersey, 439 U.S. 212 (1978). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/439/212/>
30. 18 U.S.C. § 3582. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/3582>
31. Plea Bargaining, Sentence Modifications, and the Real World [article]. *Wake Forest Law Review*, Vol. 48, Issue 1 (2013), pp. 65-96.
32. Sentencing Act 2020. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2020/17/contents/enacted>
33. Reduction in Sentence for a Guilty Plea. Number 5974, 15 November 2017. URL: https://www.sentencingcouncil.org.uk/wp-content/uploads/Reduction-in-Sentence-for-Guilty-plea-Definitive-Guide_FINAL_WEB.pdf
34. Green Paper Evidence Report Breaking the Cycle: Effective Punishment, Rehabilitation and Sentencing of Offenders. 2010. 93 c.
35. Andrew Ashworth. Sentencing and Criminal Justice. Cambridge University Press 2005. 409 c.
36. Roberts, JV and Pina Sanchez. Sentence Reductions for a Guilty Plea: The Impact of the Revised Guideline on Rates of Pleas and 'Cracked Trials'. *Journal of Criminal Law*. 2021. P. 1–16. URL: <https://eprints.whiterose.ac.uk/176852/3/JCrimlawrevisionpleaAugust.pdf>
37. [2020] EWCA Crim 1388. Case No: 202000794 A1. URL: <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/2020/1388.html#:~:text=http%3A//www.bailii.org%20ew/cases/EWCA/Crim/2020/1388.html>
38. R. v. Dorsey (1999), 123 O.A.C. 3d 342 (Can. Ont. C.A.) URL: <https://ca.vlex.com/vid/r-v-dorsey-c-681360909>
39. Guilty Pleas in the Higher Courts: Rates, Timing, and Discounts Sentencing Advisory Council, August 2015. URL: https://www.sentencingcouncil.vic.gov.au/sites/default/files/2019_08/Guilty_Pleas_in_the_Higher_Courts.pdf
40. Sentencing Act 2017 South Australia (SA). Version: 22.6.2023 URL: https://www.legislation.sa.gov.au/___legislation/lz/c/a/sentencing%20act%202017/current/2017_26.auth.pdf
41. LJW v Western Australia [No 2], [2007] WASCA 275 (Austl.) URL: <https://jade.io/article/19019>
42. GAS v The Queen; SJK v The Queen [2004] HCA 22. URL: <https://jade.io/article/68467>
43. Barbaro v The Queen Zirilli v The Queen [2014] HCA 2 URL: <https://jade.io/article/313721>
44. Sentencing Act 1995 (WA) As at 01 Jul 2023. URL: https://www.legislation.wa.gov.au/legislation/statutes.nsf/main_mrtitle_888_homepage.html
45. Phillips v The Queen [2012] VSCA 140. URL: <https://jade.io/article/267575>